

ภาวะผู้นำพระเจ้าติโลกราช : การอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา
THE LEADERSHIP OF KING TILOKKARAJ TO SUPPORT BUDDHISM

พระถวิล ถิรจิตโต (ใบปางแก้ว) *

Phra Thawin Yaipakeaw

Corresponding Author E-mail: budhakaliko@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาภาวะผู้นำของพระเจ้าติโลกราช ในทางการปกครองอาณาจักร 2) ศึกษาวิเคราะห์การอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาของพระเจ้าติโลกราช ในศาสนจักร มีการอุปถัมภ์กิจกรรมต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา ผลการศึกษาพบว่า พระเจ้าติโลกราชมีภาวะผู้นำของทางการปกครองอาณาจักร ทรงสร้างความมั่นคงภายในอาณาจักรล้านนาตลอดในช่วง 45 ปี อาณาจักรล้านนามีความเข้มแข็ง แผ่ขยายอำนาจของกรุงราชธานีเชียงใหม่ไปทั่ว 57 หัวเมืองขึ้น

ภาวะผู้นำด้านการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาของพระเจ้าติโลกราช คือ ด้านศาสนธรรม คือ ทรงอุปถัมภ์ทำสังคายนาพระไตรปิฎก ใน พ.ศ. 2020 ครั้งที่ 8 ด้านศาสนบุคคลทรงบำเพ็ญพระราชกุศลบวชกุลบุตรเป็นพระภิกษุจำนวน 500 รูป ศาสนสถานได้สร้างวัดเจ็ดยอด ได้จำลองแบบมาจากวิหารพุทธคยา ประเทศอินเดีย ได้สร้างเจดีย์ที่วัดเจดีย์หลวง ได้จัดสร้างพระพุทธรูปที่สำคัญ ด้านศาสนพิธีได้ออกผนวชเพื่อศึกษาและปฏิบัติธรรม ได้ไปนมัสการพุทธสถานศักดิ์ต่าง เช่น วัดสวนดอก วัดเจดีย์หลวง วัดสันติธรรม เป็นต้น ด้านพระธรรมทูตได้ส่งพระไตรปิฎกล้านนาไปสู่ประเทศพม่า และอาณาจักรล้านช้าง อาณาจักรเชียงใหม่ในสมัยของพระองค์เจริญรุ่งเรืองและเข้มแข็งมากเป็นที่เกรงกลัวของอาณาจักรอื่น ๆ

คำสำคัญ: ภาวะผู้นำ, พระเจ้าติโลกราช, การอุปถัมภ์

ABSTRACT

The purpose of this academic paper is as follows: 1) To study the leadership of King Tilokarat. Ruled his kingdom 2) To study and analysis about the supporting that King Tilokkachat offered to Buddhism, King Tilokkaraj supported the patronage of Buddhist activities. The study found that King Tilokkaraj ruled Lanna Kingdom stability for t 45 years. Lanna Kingdom has been strong expanded the power of Chiang Mai and acrossed to cover other 57 districts.

The great leadership of King Tilokarat was theology, which is the patronage for the 8th revised Tripitaka in 2020. For the religious activities, the ordination of 500 monks was set up for merit-making ceremony. He also built Wat Chet Yod Temple which was modeled from Bodh Gaya Cathedral India. The pagoda at Wat Chedi Luang was built He also built the important Buddha images for religious ceremonies and ordained the monks to study and practice Buddhist religion, He went to worship various Buddhist temples such as Wat Phra That Doi Suthep, Suan Dok Temple, Chedi Luang Temple, Santi Tham Temple, etc. Has sent Lanna's Tripitaka to Burma and Lan Xang Kingdom. In his reign, Chiang Mai was very prosperous, strong and respected for other kingdoms

Keywords: Leadership, King Tilokkaraj, Supporting

* วัดสันติธรรมเชียงใหม่

บทนำ

การบริหารงานในองค์กร จะประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวในการดำเนินงานนั้น ปัจจัยสำคัญที่สุดก็คือ ผู้นำ ถ้าองค์กรใดได้ผู้นำที่มีประสิทธิภาพจะสามารถสั่งการและใช้อิทธิพลต่อผู้ใต้บังคับบัญชาให้ปฏิบัติงาน ตลอดจนทำกิจกรรมต่าง ๆ ในองค์กรให้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ผู้นำจึงมีความสำคัญยิ่งต่อองค์กร ซึ่งผู้นำนั้นหมายถึงบุคคลที่ได้รับการยอมรับหรือยกย่องให้ทำหน้าที่เป็นหัวหน้าคอยควบคุมกำกับ ดูแล ช่วยเหลือส่งเสริมความก้าวหน้าของทุกฝ่าย เพื่อให้การดำเนินงานขององค์กรไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมาย ทุกคนในองค์กรทำงานอย่างมีความสุข เกิดความพึงพอใจในสภาพการทำงาน คือได้ทั้งงานได้ทั้งคนแต่ผู้ดำรงตำแหน่งผู้นำบางคน อาจไม่มีภาวะความเป็นผู้นำเลย เนื่องจากไม่แสดงศักยภาพของตนในการนำผู้อื่นให้ทำกิจกรรมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่กำหนดได้ ในทางกลับกัน ผู้มีภาวะความเป็นผู้นำจะมีบุคลิกภาพพิเศษหลายอย่าง ที่แสดงลักษณะของภาวะผู้นำ มีความรู้ ความคิดริเริ่ม มีการตัดสินใจ ตลอดจนมีความสามารถทำให้ผู้อื่นชื่นชอบ เห็นคล้อยตามความคิดและร่วมมือร่วมใจปฏิบัติงานด้วยความกระตือรือร้น อย่างเต็มใจและเต็มความสามารถจนส่งผลให้การดำเนินงานบรรลุถึงเป้าหมายที่กำหนด

ภาวะผู้นำหรือภาวะความเป็นผู้นำเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่มีหลักการ ทฤษฎี เนื้อหา กฎเกณฑ์ที่จะต้องมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประสิทธิภาพ ตามบทบาทหน้าที่ของผู้นำแต่ละคนที่จะพึงมี แล้วแต่สภาพแวดล้อมของแต่ละองค์การ เพื่อความสมบูรณ์บูรณอย่างเต็มที่ที่สุด

ตามหลักพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้นำของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย พระองค์จึงได้พระนามว่า สตถุ เทวมนุสสานํ หรือ นายโก อันหมายถึง ผู้นำสรรพสัตว์ พระพุทธเจ้าเป็นนายกและเป็นวินายก ในฐานะที่ทรงเป็นผู้นำหรือนายกนั้น พระพุทธองค์ตรัสว่า เราเป็นกัลยาณมิตรของสัตว์ทั้งหลาย อาศัยเราผู้เป็นกัลยาณมิตร สัตว์ทั้งหลายก็พ้นไปได้จากทุกข์ทั้งปวง พุทธพจน์นี้เป็นข้อที่แสดงความเป็นผู้นำ ความเป็นกัลยาณมิตร คือ ลักษณะสำคัญที่เด่นของความเป็นผู้นำ ผู้นำนั้นเป็นผู้นำเพื่อประโยชน์ส่วนรวมโดยเฉพาะสำหรับพระพุทธเจ้า คือ เพื่อประโยชน์แก่สรรพสัตว์หรือมนุษยชาติทั้งปวง

พระเจ้าติโลกราชทรงสร้างความมั่นคงภายในอาณาจักรล้านนาตลอดช่วงการขึ้นครองราช 45 ปี (พ.ศ. 1985–2030) อาณาจักรล้านนาจึงมีความเข้มแข็ง สามารถยึดได้เมืองน่าน เมืองแพร่ จากนั้นจึงขยายอำนาจลงสู่ทางใต้ อำนาจของพระเจ้าติโลกราช ได้ขยายแผ่ไปในทิศต่าง ๆ ด้านตะวันออกไปถึงล้านช้าง โดยปกป้องหลวงพระบางให้รอดพ้นจากการคุกคามของไดเวียด พระเจ้าติโลกราช เป็นพระมหากษัตริย์นักรบที่ทรงพระปรีชาสามารถได้แผ่ขยายอำนาจของกรุงราชธานีเชียงใหม่ไปทั่วปทครองขยายไปถึง 57 หัวเมือง

ในรัชสมัยพระเจ้าติโลกราชนั้น พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองอย่างมาก พระองค์ทรงเลื่อมใสและอุปถัมภ์ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ทรงนิมนต์พระมหาเมธังกรญาณแกนนำกลุ่มลังกาวงศ์ใหม่จากลำพูน มาจำพรรษาที่วัดราชมณเฑียรและทรงสถาปนาให้พระมหาเมธังกรญาณขึ้นเป็นพระมหาสวามี ส่วนของพระองค์เองได้ออกผนวชศึกษาพระธรรมวินัย ณ วัดป่าแดง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พระองค์ทรงได้ส่งเสริมการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม ทรงยกย่องพระภิกษุที่มีความรู้แตกฉานในพระไตรปิฎก พระในสมัยนั้นจึงมีความรู้สูงที่ปรากฏมีชื่อเสียงมาก ที่ได้แต่งคัมภีร์ตำราต่าง ๆ เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาหลายท่าน เช่น พระโพธิ์รังสี พระธรรมทินนเถระ และพระญาณกิตติเถระ เป็นต้น

พระเจ้าติโลกราช มีภาวะความเป็นผู้นำที่ถึงพร้อมด้วยความรู้ ความสามารถ มีอำนาจทางด้านการปกครองอาณาจักรและพระองค์ยังทรงเป็นผู้อุปถัมภ์พระพุทธศาสนาโดยได้สนับสนุนในด้านต่าง ๆ

เช่น ทางด้านศาสนธรรม ศาสนวัตถุ ศาสนสถาน ศาสนบุคคล ศาสนพิธีและพระธรรมทูต ซึ่งล้วนแล้วเป็นองค์ประกอบสำคัญในพระพุทธศาสนา สิ่งเหล่านี้พระองค์ได้ทรงกระทำให้เต็มเป็นอย่างมาก ดังนั้นข้าพเจ้าจึงได้พรรณานื้อหาทบทวนเรื่อง ภาวะผู้นำพระเจ้าติโลกราชกับการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาในกรอบประเด็น พระราชประวัติ พระเจ้าติโลกราช,ด้านอาณาจักร คือ ภาวะผู้นำการปกครองและด้านศาสนจักร คือการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา ต่อไป (วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง, 2552)

พระราชประวัติ พระเจ้าติโลกราช

พระเจ้าติโลกราช เป็นกษัตริย์ล้านนาแห่งราชวงศ์มังรายพระองค์ที่ 9 ครองราชย์ พ.ศ. 1985-2030 (จากปัจจุบันผ่านมาแล้ว 533 ปี) พระนามเดิมคือ “เจ้าลก” เนื่องจากเป็นพระโอรสองค์ที่ 6 ในพญาสามฝั่งแกน พระเจ้าติโลกราชพระองค์อยู่ในยุคร่วมรัชสมัยเดียวกับสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถแห่งกรุงศรีอยุธยา

พระองค์เสด็จพระราชสมภพเมื่อ พ.ศ. 1952 เป็นพระโอรสลำดับที่ 6 ในพระเจ้าสามฝั่งแกน เมื่อทรงเจริญพระชันษาถึงกาลสมควร พระราชบิดาทรงพระกรุณาโปรดให้พระองค์เสด็จไปครองเมืองพร้าววังหิน คือนำเอาพร้าว จังหวัดเชียงใหม่ในปัจจุบัน ต่อมาเกิดราชการสงครามขึ้นแล้ว ท้าของเจ้าลกยกไปสมทบพระราชบิดาข้า พระเจ้าสามฝั่งแกน จึงทรงลงพระราชอาญา เนรเทศให้เจ้าลกไปครองเมืองยวมใต้ คือนำเอาแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอนในปัจจุบัน

กาลครั้งหนึ่งมีอำมาตย์ของพระเจ้าสามฝั่งแกนคนหนึ่งชื่อ “เจ้าแสนขาน” คิดเอาราชสมบัติให้เจ้าลก จึงได้ขอร้องผู้มาลอบไปรับเจ้าลกจากเมืองยวมใต้มาซ่อนตัวไว้ที่นครเชียงใหม่ ในขณะที่พระเจ้าสามฝั่งแกนประทับแปรพระราชฐานอยู่ที่เวียงเจ็ดลิน การเริ่มชิงราชสมบัติทำโดยการเผาเวียงเชียงใหม่ได้บังคับให้พระเจ้าสามฝั่งแกนสละราชสมบัติ แล้วได้อัญเชิญเจ้าลกขึ้นเถลิงถวัลยราชสมบัติเป็นพระเจ้าเชียงใหม่ในปี พ.ศ. 1985 มีพระนามว่า พระมหาศรีสุธรรมติโลกราช เมื่อมีเพียงพระชนมายุ 32 พรรษา มีกรณีกิจมากมาย ทั้งการขยายอำนาจการปกครองและการอุปถัมภ์สนับสนุนกิจการทางพระพุทธศาสนา

พระเจ้าติโลกราชเสด็จสวรรคตเมื่อ พ.ศ. 2030 พระชนมายุ 78 พรรษา หลังครองราชย์มาเป็นเวลานานถึง 46 ปี พระองค์ได้ทรงสร้างความเจริญรุ่งเรืองให้แก่อาณาจักรล้านนาและนครเชียงใหม่มากที่สุดพระองค์หนึ่ง ในช่วงรัชสมัยของพระองค์อาณาจักรล้านนาเจริญรุ่งเรืองและยังมีผลสืบเนื่องต่อมาถึงรัชสมัยของพญาอดิเชยราย และรัชสมัยของพระเมืองแก้ว (พระเจ้าภูตาธิปติราช หรือพระเจ้าติลกปนัดดาธิราช) ผู้เป็นเหลนของพระองค์ ในระหว่างปี พ.ศ. 2038-2068 อีกด้วย

ด้านอาณาจักร ภาวะผู้นำการปกครอง

พระเจ้าติโลกราชทรงสร้างความมั่นคงภายในอาณาจักรล้านนาในช่วง 45 ปี (พ.ศ. 1985-2030) อาณาจักรล้านนามีความเข้มแข็ง ประชาชนมีความสุขทั่วอาณาจักร ทรงสามารถยึดได้เมืองน่าน เมืองแพร่ จากนั้นจึงขยายอำนาจลงสู่ทางใต้ ทรงทำสงครามกับอยุธยา อำนาจของพระเจ้าติโลกราช ได้ขยายไปด้านตะวันออกไปถึงล้านช้าง โดยปกป้องหลวงพระบางให้รอดพ้นจากการคุกคามของไต่เย็ด ด้านตะวันตกขยายออกไปถึงรัฐฉาน ได้เมืองโลคา เมืองนาย เมืองสีป้อ เมืองยองห้วย เป็นต้น พระเจ้าติโลกราชได้กวาดต้อนครัวเงี้ยวเข้ามาไว้ในล้านนาถึงหมื่นคนเศษ ด้านเหนือได้เมืองเชียงรุ่ง เมืองยอง และได้กวาดชาวลื้อ บ้านป่ง เมืองยองมาไว้ที่ลำพูน

ทรงเป็นพระมหากษัตริย์นักรบที่มีพระปรีชาสามารถได้แผ่ขยายอำนาจของกรุงราชธานีเชียงใหม่ไปทั่ว 57 หัวเมืองขึ้น ครอบคลุมทิศเหนือจรดเมืองเชียงรุ่ง (จิ่งหง) มณฑลยูนนาน ประเทศจีน เมืองเชียงตุง เมืองยอง (รัฐฉาน ประเทศพม่า) เมืองนาย เมืองไลค่า เมืองเชียงทอง เมืองปั่น เมืองยองห้วย เมืองสุเมืองจิต เมืองกิง เมืองลอกจอก เมืองสีป้อ เมืองจาง รวมกว่า 11 เมืองทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำสาละวิน (รัฐฉาน พม่า) ทิศตะวันออกได้อาณาจักรล้านช้าง (ประเทศลาว) ทิศใต้จรดขอบแดนอยุธยา ไปจนถึงตาก เถิน ศรีสัชนาลัย (สุโขทัย) ลับแล แพร่ น่าน รอบทิศ (ทิวสวาง ปัญญากร, 2525, 2527, 2559)

การขยายอาณาจักรล้านนาในรัชกาลของพระองค์เป็นยุคทองรุ่งเรืองสูงสุด ในบันทึกจีนแห่งจักรพรรดิราชวงศ์หมิง ซึ่งบันทึกไว้ใน “หมิงสี่ลู่” เป็นเอกสารโบราณประจำรัชกาลที่มีความน่าเชื่อถือมากที่สุดแห่งราชสำนัก ได้บันทึกว่า จักรพรรดิจินยงฮ่องให้พระเจ้าติโลกราชเป็น “ดาวหล่านนา” หรือท้าวล้านนาและพระราชทานเครื่องประกอบเกียรติยศมากมายนอกจากนี้ยังสถาปนาพระเกียรติยศเป็นลำดับ “สอง” รองจากองค์จักรพรรดิจีน ซึ่งตรงกับเอกสารของพม่าที่บันทึกสมัยอยุธยา ก่อนกรุงแตกครั้งที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2305 ชื่อว่า Zinme Yazawin (Chronicle of Chiang Mai หรือตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับพม่า) ดังความว่า ที่ใดก็ตามที่ปรากฏศัตรูขึ้นในแปดทิศของจักรพรรดิอุทิปาผู้ปกครองทุกสิ่งภายใต้สวรรค์ ให้ท้าวล้านนาเจ้าฟ้าแห่งเมืองเชียงใหม่มีอำนาจที่จะปราบปรามและลงโทษศัตรูนั้นได้ (Wherever enemies appear in the eight directions of the Empire of the Uti-pwa, who Rules All under Heaven, Thao Lan Na, Chao-fa of Chiang Mai with his forces shall subdue and punish them.) และทรงให้ราชสมณนามพระเจ้าติโลกราชว่า “ราชาผู้พิชิต”, “ราชาแห่งทิศตะวันตก” (Victorious Monarch, King of the West) โดยให้เสนาบดีผู้ใหญ่ควบคุมเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ตราพระราชลัญจกร พระสุพรรณบัตร เครื่องประกอบเกียรติยศมากมาย ทองคำแท่ง 100 ตำลึง เดินทางมาถึงเชียงใหม่ ทำพิธีอย่างยิ่งใหญ่และอลังการ

ด้านศาสนจักร การอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา

ในรัชสมัยพระเจ้าติโลกราช พุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรือง พระองค์ทรงเลื่อมใสและทำนุบำรุงพุทธศาสนา ทรงอุปถัมภ์คณะสงฆ์สำนักวัดป่าแดง เป็นคณะสงฆ์จากลังกาวงศ์นิกายสิงหลใหม่ ทรงนิมนต์พระมหาเมธังกรญาณแก่นนำกลุ่มลังกาวงศ์ใหม่จากลำพูน มาจำพรรษาที่วัดราชมณเฑียร และทรงสถาปนาให้พระมหาเมธังกรญาณขึ้นเป็นพระมหาสวามี และส่วนของพระองค์ได้ออกผนวช เพื่อศึกษาและปฏิบัติธรรม ณ วัดป่าแดง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ การสนับสนุนสงฆ์ฝ่ายลังกาวงศ์สิงหล ทำให้ฝ่ายลังกาวงศ์ใหม่รุ่งเรืองมาก กุลบุตรมาบวชเป็นจำนวนมาก พระภิกษุในนิกายสิงหลเพิ่มขึ้นมาก นิกายสิงหลใหม่นี้เน้นการศึกษาภาษาบาลีและการปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย การศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมเจริญก้าวหน้าอย่างสูง

จากกรณีความขัดแย้งระหว่างคณะสงฆ์ลังกาวงศ์ใหม่สายสิงหล วัดป่าแดง กับลังกาวงศ์เก่าสายรามัญ วัดสวนดอก ที่มีอยู่ในยุคนั้น ได้ทำให้พระสงฆ์สายรามัญตื่นตัวพยายามศึกษาพระปริยัติเช่นกัน พระเจ้าติโลกราชทรงส่งเสริมการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมทรงยกย่องพระภิกษุที่มีความรู้แตกฉานในพระไตรปิฎก พระในสมัยนั้นจึงมีความรู้สูงที่ปรากฏมีชื่อเสียงมาก เช่น พระโพธิ์รังสี พระธรรมทินนเถระ และพระญาณกิตติเถระ เป็นต้น

พระองค์ทรงอุปถัมภ์พระภิกษุผู้มีความเชี่ยวชาญในการรจนาคัมภีร์ภาษาบาลีและรอบรู้พระไตรปิฎกของพระเถระชาวล้านนาในยุคนั้น และการทำสังคายนาสอบชำระพระไตรปิฎกใน พ.ศ.

2020 ที่วัดมหาโพธาราม (เจ็ดยอด) ใช้เวลา 1 ปีจึงแล้วเสร็จ นับเป็นการสังคายนาครั้งที่ 8 ของโลกและพระไตรปิฎกฉบับที่สอบชำระในสมัยพระเจ้าติโลกราชจึงถือเป็นคัมภีร์หลักฐานสำคัญชิ้นหนึ่งของพุทธศาสนาในลำนนาที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

ศาสนธรรม หลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา ในยุคก่อนจะบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ใช้วิธีท่องจำ (มุขปาฐะ) โดยใช้วิธีการแบ่งให้สงฆ์หลาย ๆ กลุ่มรับผิดชอบท่องจำในแต่ละเล่ม เป็นเครื่องมือช่วยในการรักษาความถูกต้องของหลักคำสอน จวบจนได้ถือกำเนิดอักษรเขียนที่เลียนแบบเสียงเกิดขึ้นมา ซึ่งสามารถรักษาความถูกต้องของคำสอนเอาไว้ได้แทนอักษรภาพแบบเก่าที่รักษาความถูกต้องไม่ได้ จึงได้มีการบันทึกพระธรรมและพระวินัยเป็นลายลักษณ์อักษรเป็นภาษาบาลี รักษาไว้ในคัมภีร์เรียกว่า “พระไตรปิฎก” ซึ่งสามารถแยกออกได้เป็น 3 หมวดหลัก ได้แก่

1. พระวินัยปิฎก ว่าด้วยวินัยหรือศีลของภิกษุ ภิกษุณี
2. พระสุตตันตปิฎก ว่าด้วยพระธรรมทั่วไป และเรื่องราวต่าง ๆ
3. พระอภิธรรมปิฎก ว่าด้วยธรรมะที่เป็นปรมาัตถ์ธรรม หรือธรรมะที่แสดงถึงสภาวะล้วน ๆ ไม่มีการสมมติ

พระเจ้าติโลกราชได้ทำการรณรงค์อุปถัมภ์ในครั้งการประชุมทำสังคายนาพระไตรปิฎก ใน พ.ศ. 2020 ครั้งที่ 8 ณ วัดโพธาราม (วัดเจ็ดยอด) เมืองนพิสกร คือ เมืองเชียงใหม่ประเทศไทยในปัจจุบัน จากกรณีความขัดแย้งระหว่างคณะสงฆ์ลังกาวงศ์ใหม่สายสิงหล วัดป่าแดง กับลังกาวงศ์เก่าสายรามัญ วัดสวนดอก ที่มีอยู่ในยุคนั้น เพื่อที่จะขจัดปัญหาข้อขัดแย้งในระหว่างคณะสงฆ์ทั้ง 2 สำนัก เพราะในช่วงระหว่างการแตกแยกในคณะสงฆ์ เป็นไปอย่างรุนแรงสงฆ์จนทั้งสองสำนักไม่ยอมทำสังฆกรรมร่วมกันการทำสังคายนาพระไตรปิฎกเป็นการแก้ไขให้พระสงฆ์รวมกันด้วย พระเจ้าติโลกราชได้ทรงเชิญพระภิกษุจากทุกวัดทั้ง 2 สำนักมาร่วมกันที่วัดโพธาราม (วัดเจ็ดยอด) อันเป็นการกระทำที่ชาญฉลาดเพราะเป็นวัดที่พระองค์ทรงสร้างขึ้นใหม่แทนที่จะกระทำในวัดของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง โดยมีพระองค์เองเป็นประธานฝ่ายคฤหัสถ์ มีพระธรรมทินมหาเถระ เจ้าอาวาสวัดป่าตาล ผู้เปรี๊ญปราดเจนจัดในพระบาลีและแตกฉานในพระไตรปิฎก ผู้ที่เป็นกลางในหมู่ภิกษุเป็นประธานฝ่ายสงฆ์ นอกจากนี้การทำสังคายนาพระไตรปิฎกยังเป็นการทำให้พุทธศาสนาในเชียงใหม่ เป็นที่นับถือเลื่องลือไปถึงอาณาจักรอื่น ๆ ด้วยเพราะนับเป็นการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ 8 ของโลกและนับเป็นครั้งแรกของดินแดนแคว้นนี้เนื่องจากที่ทำมาแล้ว 7 ครั้งประเทศอินเดียและลังกา ชื่อเสียงเกียรติคุณของพระองค์ในฐานะเป็นองค์ศาสนูปถัมภกที่ยิ่งใหญ่ทำให้พระองค์เป็นที่เชื่อถือของบรรดาเมืองใหญ่น้อยและเป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้อาณาจักรเชียงใหม่ในสมัยของพระองค์เจริญรุ่งเรืองและเข้มแข็งมากเป็นที่เกรงกลัวของอาณาจักรอื่น ๆ แม้แต่สุโขทัยและอยุธยาเอง

ศาสนบุคคล สถาบันศาสนาที่ดำรงอยู่ได้โดยอาศัยการศึกษาปฏิบัติและการทำงานเผยแผ่ของสาวกหรือนักบวชของศาสนานั้น ๆ พระเป็นผู้แทนศาสดา เป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา และเป็นศาสนทายาทโดยตรง พระพุทธศาสนาจะเจริญหรือเสื่อมโทรม โดยอาศัยผลงานการเผยแผ่ของสาวกเป็นสำคัญ ผู้สืบทอดในทางศาสนาพุทธ ได้แก่ พุทธบริษัท 4 อันหมายถึง พุทธศาสนิกชน พุทธมามกะ พุทธสาวก อันเป็นกลุ่มผู้ร่วมกันนับถือ ร่วมกันศึกษาและร่วมกันรักษาพุทธศาสนาไว้ ผู้นับถือศาสนาพุทธที่ได้บวชเพื่อศึกษา ปฏิบัติตามคำสอน (ธรรม) และคำสั่ง (วินัย) และมีหน้าที่เผยแผ่พระธรรมของพระพุทธเจ้า

ในปี พ.ศ. 2020 ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลบวชกุลบุตรเป็นพระภิกษุจำนวน 500 รูปในอุทกสีมาหรืออุปสมบทกลางแม่น้ำปิง ตามรูปแบบวิธีสังฆกรรมอย่างลัทธิลังกาวงศ์ เป็นการอบรมสมโภชการสังคายนาพระไตรปิฎก

พระเจ้าติโลกราชทรงบำรุงพระสงฆ์ ได้ถวายสมณศักดิ์แก่พระมหาเมธังกรญาณอาจารย์ของพระองค์เป็นที่ "พระอดุลย์กตยาธิกรณมหาสามี" ทรงปรารภนาเป็นทายาทในศาสนาและสนองคุณพระชนนี จึงทรงมอบราชสมบัติแก่พระชนนี แล้วผนวชโดยมีพระอดุลย์กตยาธิกรณมหาสามีเป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระญาณมงคลเถระเป็นพระอุปัชฌาย์ ผนวชอยู่ไม่นานก็ทรงลาผนวชออกมาครองราชย์ต่อ

ในรัชสมัยพระองค์ได้ส่งเสริมการศึกษาสงฆ์ส่งผลให้พระสงฆ์มีความรู้ความสารถทางการศึกษาทางพุทธศาสนาทั้งปริยัติและปฏิบัติเป็นจำนวนมากมีพระสงฆ์ชาวล้านนาได้รับจนาบรรณกรรมพุทธศาสนาและตำราภาษาบาลีมากมาย ดังนี้ (ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล, 2527)

ที่	รจนอาจารย์	ผลงาน	ปี พ. ศ. ที่แต่ง
1	พระโพธิรังสี	จามเทวีวงศ์ ลีหิงคินทาน	1550-2000 1454 – 2000
2	พระเถระชาวเชียงใหม่	ปัญญาสาตก	2000 – 2200
3	พระธรรมเสนาบดีเถระ	ปัทมกมโยชนสัตตตถกจินตา	2020-2045
4	พระญาณกิตติเถระ	สมันตปาสาทิกาอรรถโยชนา ภิกขุปาฐโมกษคณฐิติปนี สีมาสังกรวินิจฉัย อัฐฐสาธิตอรรถโยชนา สัมโมหวิโนทนีอรรถโยชนา ธาตุกถาอรรถโยชนา บุคคลปัญญัตติอรรถโยชนา กถาวัตถุอรรถโยชนา ยมกอรรถโยชนา ปฏิฐานอรรถโยชนา อภิธัมมัตถวิภาวินีอรรถโยชนา มูลกัจจายนอรรถโยชนา	2028-2043
5	พระนนทอาจารย์	สารัตถสังคหะ	
6	พระติปิฎกจุฬารายเถระ	มธุรัตตปกาสินีฎีกามิลันทปัญญา	

ศาสนสถานและศาสนวัตถุ สถานที่หรือสิ่งก่อสร้าง ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อใช้ในการ หรือเกี่ยวข้องกับ พระพุทธศาสนา ได้แก่ สำนักสงฆ์ วัดวาอาราม โบสถ์ วิหาร เจดีย์ และสถูป เป็นต้น เป็นสถานที่ซึ่งใช้ประกอบพิธีทางศาสนา เป็นที่พำนักของพระภิกษุ และเป็นอนุสรณ์ให้ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย ซึ่งพุทธศาสนิกชนนิยมไปกราบไหว้บูชา และร่วมกิจกรรมต่าง ๆ

พระเจ้าติโลกราชพระองค์ได้ทรงเป็นผู้อุปถัมภ์พระพุทธศาสนา ได้สร้างวิหารวัดมหาโพธาราม (วัดเจ็ดยอด) โดยโปรดให้ช่างไปจำลองแบบมาจากวิหารพุทธคยา ประเทศอินเดีย เพื่อเป็นการฉลองพระพุทธศาสนาพุทธชยันตีครบ 2000 ปี เพื่อเป็นที่ประชุมทำสังคายนาพระไตรปิฎก ในปี พ. ศ. 2020 นับเป็นครั้งที่ 8

สร้างเจดีย์องค์ใหญ่ ที่วัดเจดีย์หลวงหรือวัดโชติการาม ซึ่งเป็นเจดีย์ที่ใหญ่ที่สุดในลำนนา ได้จัดสร้างพระพุทธรูปที่สำคัญและมีขนาดใหญ่คือพระปาดาลวันหรือพระเจ้าแช่งคม ปัจจุบันประดิษฐานในวิหารวัดศรีเกิด อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นต้น

ศิลปกรรมสมัยพระเจ้าติโลกราชทางด้านสถาปัตยกรรมถือเป็นยุคแห่งความรุ่งเรืองสูงสุดของอาณาจักรลำนนา อันได้แก่ กลุ่มเจดีย์แบบลำนนา เป็นรูปแบบที่นิยมอย่างมากในยุคนี้ ยังมีรูปแบบเจดีย์ทรงปราสาทแบบลำนนาที่จัดเป็นลักษณะเฉพาะที่เกิดขึ้นใหม่ในระยะนี้

กาลเมื่อปี พ.ศ. 2022 พระเจ้าติโลกราชโปรดให้หมื่นด้ามพร้าคตเดินทางไปประเทศลังกาจำลองแบบโลหะปราสาทและมาก่อสร้างเป็นเจดีย์ 7 ยอด ณ วัดมหาโพธาราม (วัดเจ็ดยอด) และจำลองรัตนมาลีเจดีย์เพื่อนำแบบเพื่อมาปฏิสังขรณ์พระเจดีย์ใหญ่ ของวัดเจดีย์หลวง ซึ่งพระเจ้าแสนเมืองมาโปรดให้สร้างขึ้น พร้อมทั้งโปรด ให้สร้างหอพระแก้วตามอย่างโลหะปราสาทที่ลังกา ได้อาราธนาพระแก้วมรกต และพระแก้วขาวมาไว้ในหอพระแก้ววัดเจดีย์หลวงนี้

ต่อมาในปี พ.ศ. 2025 โปรดให้อัญเชิญพระพุทธรูปปฏิมากรแก่นจันทน์แดง จากวิหารวัดป่าแดงเหนือ เมืองพะเยามาไว้ที่นครเชียงใหม่ ตลอดเวลาในช่วงปลายรัชกาล พระเจ้าติโลกราชได้สนพระทัยทะนุบำรุงพระศาสนาเป็นอันมาก

ศาสนพิธี เป็นวิธีการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาให้ดูแล้วมีความสวยงามเรียบร้อย มีความหมายเป็นคติสอนใจให้มีความศรัทธาเลื่อมใสในพระศาสนา เช่น พิธีตักบาตร ถวายทาน ขอศีล ไหว้พระ เป็นต้น

พระเจ้าติโลกราชทรงส่งเสริมให้ความอุปถัมภ์พระพุทธรูปศาสนาเป็นอย่างดีได้และประกอบ ศาสนพิธีสำคัญ เช่น การได้ออกผนวช เพื่อศึกษาและปฏิบัติธรรม การไปนมัสการพุทธสถานศักดิ์ต่าง เช่น วัดพระธาตุดอยสุเทพ วัดสวนดอก วัดเจดีย์หลวง วัดสันติธรรม เป็นต้น ใน พ.ศ. 2027 วันพุธ ขึ้น 3 ค่ำ เดือน 8 พระองค์ทรงมอบราชโองการภาระให้สี่โคตรเสนาบดีและอำมาตย์ประกอบศาสนพิธีหล่อพระพุทธรูปทองสัมฤทธิ์องค์ใหญ่ทองหนักประมาณสามสิบสามแสน ให้มีลักษณะเหมือนพระพุทธรูปแบบศิลปะลพบุรี สถานที่หล่อที่วัดปาดาล ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ราชธานีเชียงใหม่ ครั้งหล่อเสร็จแล้ว ทรงอัญเชิญพระบรมสารีริกธาตุกับพระพุทธรูปแก้วทองและเงิน จากหอพระธาตุส่วนพระองค์ มาบรรจุไว้ในพระเศียรพระพุทธรูปสัมฤทธิ์องค์ใหญ่ได้ย่นว่าครั้งนั้น ในนั้นชื่อ ซึ่งมีพระธรรมทินนามมหาเถรซึ่งเป็นเจ้าแห่งอาราม เป็นประธานสงฆ์ในการประกอบพิธีหล่อ

พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลให้ทั้งพระราชบิดาและพระราชมารดา โดยได้สร้างสถูปบรรจุอัฐิธาตุ ณ วัดป่าแดง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

ในหนังสือประวัติรุ่งค้งของหลวงปู่เปลี่ยน ปณณปาทีโป วัดอรัญญาวิเวก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ กล่าวไว้ว่า

“ระหว่างแะอยู่ทีวัดสันติธรรม ท่านพักอยู่ทีเรือนไม้ไต้สูง เวลาคีนพวกเทพจะพากันมาไหว้เจดีย์ โดยลอดมาทางไต้ถุนกุฎีทีท่านพักอยู่ เมื่อมีโอกาศจึงถามพวกเทพจึงทราบว่ วัดเกาทีวัดสันติธรรมสร้างคร่อมอยู่นี้ พระเจ้าติโลกราช ซึ่งเป็นกษัตริย์ในสมัยนั้นเป็นผู้สร้างขึ้น ในขณะที่พระเจ้าติโลกราชยังมีชีวิตอยู่จะเสด็จมานมัสการพระเจดีย์ทุก 7 วัน ส่วนทีวัดพระเจดีย์หลวงและวัดสวนดอก พระองค์ก็สร้างเช่นเดียวกัน ซึ่งพระองค์จะเสด็จไปนมัสการทุก 3 วัน”

ซึ่งวัดสันติธรรม ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นวัดที่ผู้เขียนกำลังพำนักอาศัยอยู่ปัจจุบันและครั้งหนึ่งได้มีโอกาสเข้าไปกราบหลวงปู่เปลี่ยน ปณฺณาทิโป พิงธรรมกับท่านที่วัดอรุณญาวีเวก ท่านปรารภเล่าให้ฟังว่า ในอดีตชาติสมัยที่มีการทำสังคายนาชำระพระไตรปิฎกใน พ.ศ. 2020 การสังคายนาครั้งที่ 8 ที่วัดมหาโพธาราม (เจ็ดยอด) ครั้งนั้น ในอดีตท่านได้เป็นคหบดีได้ถวายดูแลอุปัฏฐานพระสงฆ์ที่จากทิศทั้ง 4 ถวายน้ำร้อนน้ำชาเครื่องอุปโภคบริโภคอันเป็นสิ่งจำเป็นสมควรต่อสมณวิสัย ตลอดช่วงการทำสังคายนาจนแล้วเสร็จ

พระธรรมทูต การเผยแผ่พระธรรมสู่ต่างประเทศ

พระไตรปิฎกล้านนาไปสู่ประเทศพม่า ในสมัยพญาติโลกราชสังคายนานั้นมีพระเถระของพม่าหลายรูปเข้าร่วมพิจารณาด้วยเช่นพระพุทฺธกามมหาเถระเมื่อสังคายนาแล้วพระไตรปิฎกที่จารลงในใบลานจะต้องส่งไปสู่ฝ่ายพุทธจักรของพม่าและพม่าได้ใช้เป็นหลักฐานตรวจสอบกับพระไตรปิฎกของตน

ใน พ.ศ. 2110 ล้านนาได้ตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า พระเจ้าบุเรงนองได้กวาดต้อนพระเจ้าเมกุฏิสุทธิวงศ์กษัตริย์ล้านนาพร้อมด้วยพระราชวงศ์ไปกรุงหงสาวดี พระไตรปิฎกและคัมภีร์ต่าง ๆ เช่น ปัญญาสาตก ขินบัญชรคาถา อุปเทสสันติคาถา พม่าได้ทำการศึกษาพระไตรปิฎกและคัมภีร์เหล่านั้นเพื่อประกอบการพิจารณาเปรียบเทียบพระไตรปิฎกเป็นฉบับของตน ตอนการสังคายนาที่เมืองย่างกุ้งประเทศพม่า

พระไตรปิฎกสู่อาณาจักรล้านช้าง ในรัชสมัยพระเมืองเกษเกล้าได้ส่งพระเถระและคัมภีร์พระไตรปิฎกและคัมภีร์ธรรมไปยังราชสำนักพระเจ้าโพธิสารซึ่งเป็นพระราชบุตรเขยของพระองค์หนังสือธรรมพระไตรปิฎกจึงไปสู่ล้านช้างโดยเหตุนี้

สรุป

ภาวะผู้นำเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่มีหลักการ ทฤษฎี เนื้อหา กฎเกณฑ์ ที่จะต้องมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประสิทธิภาพ ตามบทบาทหน้าที่ของผู้นำแต่ละคนที่จะพึงมี นำมาบริหารจัดการ

ภาวะผู้นำของพระเจ้าติโลกราช ในทางการปกครองอาณาจักร พระเจ้าติโลกราชทรงสร้างความเป็นมงคลภายในอาณาจักรล้านนาในช่วง 45 ปี พระชนมายุ 78 พรรษา (พ.ศ. 1985-2030 ปัจจุบันผ่านมาแล้ว 533 ปี) อาณาจักรล้านนามีความเข้มแข็ง ประชาชนมีความสุขทั่วอาณาจักร อำนาจของพระเจ้าติโลกราชได้ขยายไปทิศ ทั้ง 4 ทรงเป็นพระมหากษัตริย์นักรบที่มีพระปรีชาสามารถได้แผ่ขยายอำนาจของกรุงราชธานีเชียงใหม่ไปทั่ว 57 หัวเมืองขึ้น

ภาวะผู้นำด้านการอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาของพระเจ้าติโลกราช ในด้านศาสนจักร มีการอุปถัมภ์กิจกรรมต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา มีภาวะความเป็นผู้นำที่ถึงพร้อมด้วยความรู้ ความสามารถ มีอำนาจทางด้านการปกครองอาณาจักรและพระองค์ยังทรงเป็นผู้อุปถัมภ์พระพุทธศาสนาโดยได้สนับสนุนในด้านต่าง ๆ เช่น ทางด้านศาสนธรรม ศาสนวัตถุ ศาสนสถาน ศาสนพิธี ซึ่งล้วนแล้วเป็นองค์ประกอบสำคัญในพระพุทธศาสนา การเสริมสร้างความเลื่อมใสศรัทธาในหมู่ประชาชนเพื่อก่อให้เกิดความมั่นคงทางการเมืองภายในโดยให้ประชาชนมีพฤติกรรมความประพฤติการดำรงชีวิตดี

การอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาของพระเจ้าติโลกราช ในทางด้านต่าง ๆ มีดังนี้ ด้านศาสนธรรม คือ การประชุมทำสังคายนาพระไตรปิฎก ใน พ.ศ.2020 ครั้งที่ 8 ณ วัดโพธาราม (วัดเจ็ดยอด) เพื่อที่จะขจัดปัญหาข้อขัดแย้งในระหว่างคณะสงฆ์ วัดป่าแดง กับวัดสวนดอก พระธรรมทินมหาเถระ เจ้าอาวาสวัดป่าตาล

ผู้เปรี๊ญปราดเจนจัดในพระบาลีและแตกฉานในพระไตรปิฎก ผู้ที่เป็นกลางในหมู่ภิกษุเป็นประธานฝ่ายสงฆ์ ด้านศาสนบุคคล ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลบวชกุลบุตรเป็นพระภิกษุจำนวน 500 รูปในอุทกสิมาหรืออุปสมบทกลางแม่น้ำปิง ตามรูปแบบวิธีสังฆกรรมอย่างลัทธิลังกาวงศ์ พระองค์ทรงส่งเสริมการศึกษาสงฆ์ส่งให้พระสงฆ์ให้มีความรู้ความสารถทางการศึกษาทางพุทธศาสนาทั้งปริยัติและปฏิบัติเป็นจำนวนมากมีพระสงฆ์ชาวล้านนาได้รับจนารรณกรรมพุทธศาสนาและตำราภาษาบาลีมากมาย ด้านศาสนวัตถุและศาสนสถาน ได้สร้างวิหารวัดมหาโพธาราม (วัดเจ็ดยอด) โดยโปรดให้ช่างไปจำลองแบบมาจากวิหารพุทธคยา ประเทศอินเดีย ได้สร้างเจดีย์ที่วัดเจดีย์หลวงหรือวัดโชติการาม ซึ่งเป็นเจดีย์ที่ใหญ่ที่สุดในล้านนา ได้จัดสร้างพระพุทธรูปที่สำคัญและมีขนาดใหญ่คือพระป่าตาลวันหรือพระเจ้าแช่งคม ร่วมถึงการได้บูรณปฏิสังขรณ์อารามอื่น ๆ อีกมากมาย ด้านศาสนพิธี ได้ออกผนวช เพื่อศึกษาและปฏิบัติธรรม ณ วัดป่าแดง และการไปนมัสการพุทธสถานศักดิ์ต่าง เช่น วัดพระธาตุคุดอยสุเทพ วัดสวนดอก วัดเจดีย์หลวง วัดสันติธรรม เป็นต้น ด้านพระธรรมทูต ได้การพระไตรปิฎกล้านนาไปสู่ประเทศพม่า และอาณาจักรล้านช้าง

พระเจ้าติโลกราช จึงเป็นกษัตริย์มีชื่อเสียงเกียรติคุณของพระองค์ในฐานะเป็นองค์ศาสนูปถัมภกที่ยิ่งใหญ่ทำให้พระองค์เป็นที่เชื่อถือของบรรดาเมืองใหญ่น้อยและเป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้อาณาจักรเชียงใหม่ในสมัยของพระองค์เจริญรุ่งเรืองและเข้มแข็งมากเป็นที่เกรงกลัวของอาณาจักรอื่น ๆ แม้แต่สุโขทัยและอยุธยาเอง

แหล่งอ้างอิง

ทวิสว่าง ปัญญากร, (2525). *ตำนานเมืองเชียงตุง*. ลิฟวิง.

ทวิสว่าง ปัญญากร. (2527). *ตำนานเมืองยองเชียงใหม่*. ทรัพย์การพิมพ์.

ทวิสว่าง ปัญญากร. (2559). *ตำนานพื้นเมืองสิบสองพินนา*. ลิฟวิง.

ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล (2527). *วรรณกรรมล้านนาเล่ม 1-2*. โครงการตำรา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พระธรรมปิฎก. (2543) *พจนานุกรมพุทธศาสน์*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2534). *พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วัดเจ็ดยอด พระอารามหลวง (2552). *600 ปี ชาติกาลพระเจ้าติโลกราช*. มรดกล้านนา.